

Hrvatska filozofija I: studije i odabrani tekstovi

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2003, 2, 107 - 110**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:564553>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

za susret s pristupom koji ukazuje na proširenje interpretacijskih mogućnosti.

Davor Ljubimir

*American College of Management and
Technology
Ćira Carića 4, HR – 20000 Dubrovnik
davor.ljubimir@du.tel.hr*

Hrvatska filozofija I: studije i odabrani tekstovi, priredio Marinko Šišak, Hrvatski studiji, Biblioteka Scopus, Zagreb 2001, 307 str.

Pred nama se nalazi prvi dio predviđenog cjelovitog prikaza hrvatske filozofije od samih početaka do danas. *Hrvatska filozofija I* sadrži sedam studija o značajnijim predstavnicima hrvatske filozofije od 12. do 18. stoljeća. Studije su napisali autori koji u Institutu za filozofiju u Zagrebu već duži niz godina proučavaju hrvatsku filozofiju, a to su: Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi Karšulin, Ivan Kordić, Stipe Kutleša i Ljerka Schiffler. Pored studija u zbirci se nalaze i odabrani izvorni tekstovi starijih hrvatskih filozofa, rječnik najznačajnijih pojmova te bibliografija i popis literature koja se odnosi na obrađene filozofe.

Kao što je već rečeno, pored studije o svakom filozofu priloženi su i odlomci odabranih tekstova koji najbolje odražavaju filozofsku misao dotičnog autora. Neki prijevodi odabranih tekstova na hrvatski ovdje su objavljeni prvi put, dok su drugi preuzeti iz već objavljenih izdanja. Prijevodi koji se prvi put objavljuju su tekstovi: Juraj Dragišić, *Federicus o vladaru kraljevstva duše* (str. 77–85); Matija Vlačić Ilirik, *Ključ Svetog pisma* (str. 101–107), *O sadržajima i ciljevima znanosti i zabludama filozofije u božanskim stvarima* (str. 108–109), *Novi zavjet Isusa Krista... s kratkom glosom* (str. 109–111), *Gnothi seauton* (str. 112–114); Frane Petrić, *Čitanje Petrarcina soneta ždrijelo i san* (str. 140–143), *Peripatetička istraživanja* (str. 213–223); i

Matija Frkić, *Obrana Peripatetičkih istraživanja od uvreda Bellutija i Mastrija* (str. 223–228). Ostali već objavljeni prijevodi koji se donose u ovoj zbirci su tekstovi: Herman Dalmatin, *O bitima* (str. 33–42); Juraj Dragišić, *Proročanska rješenja* (str. 67–77); Matija Vlačić Ilirik, *Dijalektički dodaci* (str. 112); Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija* (str. 144–149), *Vojne usporedbe* (str. 150–155), *Deset dijaloga o povijesti* (str. 155–159); Nikola Vitov Gučetić, *O ustroju država* (str. 179–183), *Upravljanje obitelji* (str. 183–187), *Dijalog o ljepoti i ljubavi* (str. 188–192), *Komentari Autorovih postavki o uzrocima* (str. 192–194); te Josip Ruder Bošković, *O zakonu neprekinutosti* (str. 261–262) i *Teorija prirodne filozofije* (str. 262–278).

O potrebi ovakvog prikaza, kao i o njegovoj važnosti, dovoljno govori činjenica da zasad postoje samo dva cjelovita prikaza hrvatske filozofije objavljena u posljednjih dvadesetak godina. Pri tom mislimo Hrestomatiju filozofije urednika Franje Zenka, koja u dva toma, *Starija hrvatska filozofija* i *Novija hrvatska filozofija* (Školska knjiga, Zagreb 1997) donosi prikaze odabranih autora te najznačajnije odlomke filozofskih tekstova obrađenih autora. Priređivač *Hrvatske filozofije I* Marinko Šišak pored navedenog djela spominje i pregled hrvatske filozofije Ivana Čehoka, namijenjen nastavi u srednjim školama, *Mala povijest hrvatske filozofije* (u: Johannes Hirsch-

berger, *Mala povijest filozofije*, Školska knjiga, Zagreb 1995).

Knjiga počinje prvim poznatim hrvatskim filozofom Hermanom Dalmatinom (1110–1154) [autor prikaza je Stipe Kutleša] koji se ujedno može smatrati i jednim od najvećih hrvatskih filozofa u europskim razmjerima.

Hermanov život i djelovanje obrađeni su kroz dva temeljna aspekta: prevodilački rad i filozofiju prirode. Njegov prevodilački rad ujedno predstavlja približavanje islama kršćanskom Zapadu. Herman se ističe s 15 prijevoda s arapskog na latinski, pri čemu su posebno zanimljiva astrološko/astronomska djela poput: *Fatidice*, spis Sahl ibn Bishra, Abu Ma'sharov *Uvod u astrologiju* i *Planisphaerium* Klaudija Ptolemeja.

Upoznavanje s arapskom mišlju ostavilo je dubok trag i u Hermanovoj filozofiji, što je vidljivo u njegovu djelu *De essentiis* (1148) u kome Herman stvara osebujnu kršćansko-aristotelovsko-platonističko-astrološku prirodnu filozofiju. Astrologija se u njegovoj filozofiji nameće kao disciplina čiji su zakoni fundamentalni zakoni prirode. Ovo istaknuto mjesto astrologiji među prvima u zapadnoeuropskoj tradiciji daje upravo Herman Dalmatin.

Drugi filozof koji je dobio svoje mjesto u ovoj knjizi je Juraj Dragišić (1445–1520) [autorica prikaza je Erna Banić-Pajnić], franjevac iz Srebrenice, istaknuta osoba renesansne misli. Dragišićevo djelovanje prikazano je kroz obradu njegovih najznačajnijih spisa: 1. *Propheticae solutiones*, 2. *De animae regni principe*, 3. *Defensio praestantissimi viri Ioannis Reuchlin*, 4. *De natura coelestium spirituum* i 5. *Logički spisi*. Spis *Propheticae solutiones* predstavlja njegovu obranu propovjednika i proroka Jeronima Savonarole, pri čemu se kroz obradu mogućnosti proroštva poslije Krista Dragišić posvećuje središnjem problemu njegova razdoblja, a to je pitanje ljudske slobode i njenog

odnosa prema mogućnosti predviđanja. Drugi spis kojim staje u nečiju obranu je *Defensio praestantissimi viri Ioannis Reuchlin*. Njime Dragišić brani stav Johanesa Reuchlina o korisnosti židovskih knjiga za kršćanstvo i potrebi njihova očuvanja. Dragišićeva obrana proizlazi iz njegova stava o potrebi obnove kršćanstva povratkom na izvore, pri čemu židovske knjige mogu pomoći kod razumijevanja Biblije. Dragišić je također stao u obranu kardinala Bessariona u sporu s Georgijom iz Trapezunta, koji Bessariona optužuje za iznošenje trideset heretičkih teza, kao i obranu Pica od Mirandole na nagovor Lorenza Medičeskog. Dragišićev središnji interes usmjeren na pitanje čovjekove slobode pokazuje se u spisu *De animae regni principe*, u kojemu se kao vladajući princip duše postavlja volja, a ne razum. Njegov najznačajniji teološki spis je *De natura coelestium spirituum*, u kojem raspravlja o angelologiji, o anđelima i njihovoj vezi s ljudima. Naposljetku se obrađuju njegovi logički spisi.

Matija Vlačić Ilirik (1520–1575) [autor prikaza je Ivan Kordić] značajna je ličnost reformacije. Vlačićev misaoni rad promatran je kroz dva tematska područja: 1. Vlačićevu hermeneutiku i 2. Vlačićevo poimanje filozofije i njenog odnosa prema teologiji. U prvom dijelu promatra se Vlačićevo reformističko nastojanje pronalaženja smisla i značenja Svetog pisma, pri čemu se njegova teorija interpretacije promatra kao začetak hermeneutike. Najznačajnije njegovo djelo na tom području je spis *Clavis Scripturae sacrae* (1567). Vlačić se kao jedan od začetnika hermeneutike prepoznaje tek u novije vrijeme. Njegov značaj prepoznaju Dilthey, Geldsetzer koji ga smatra suosnivačem moderne hermeneutike, te Gadamer, jedan od najvećih hermeneutičara modernoga doba. Osim toga, obrađeno je i Vlačićevo razumijevanje odnosa filozofije i teologije, kojima se određuju granice ljudskog razuma i spoznate istine te njihov odnos prema objavljenoj istini.

Sljedeći obrađeni filozof je Frane Petrić (1529–1597) [autorica prikaza je Ljerka Schiffler]. Polazi se od njegova mlada-laćkog spisa *La Città felice* (1553), renesansnog promišljanja idealnog grada u duhu Aristotelove filozofije. Drugi dio razmatranja Petrićeva učenja usmjeren je na promišljanje njegovih rasprava o poetici, retorici i povijesti. Posljednji dio tematizira značajan element Petrićeve filozofije, a to je njegov kritički stav prema Aristotelu i aristotelizmu, koji je sadržan u njegovu djelu *Disputationes peripateticae* (1571). Kritički stav prema aristotelizmu dominantan je i u njegovoj *Nova de universis philosophia* (1591), koja predstavlja jedan koherentan sustav filozofije. U okviru nove i sveopće filozofije ugrađeni su razni izvori koje Petrić prilagođava kršćanstvu, s ciljem stvaranja novog sustava koji će biti adekvatniji u tumačenju i utemeljenju kršćanstva od Aristotelove filozofije.

Nikola Vitov Gučetić (1549–1610) [autorica teksta je Ljerka Schiffler], dubrovački humanist, filozof i polihistor, kao vrlo aktivan građanin Dubrovnika u svojim djelima ostavlja sačuvan dio duhovne klime renesansnog razdoblja. Njegov opus se proteže od estetičkih dijaloga, retorike, preko tematiziranja problema povijesti i države do teoloških rasprava. Estetički dijalozi *Dialogo della Belleza* i *Dialogo d'Amore* (1581) predstavljaju odraz okružja u kojem Gučetić stvara, duhovne klime Dubrovnika, ljepote njegova ljetnikovca u Trstenom, te jednako tako i njegova širokog humanističkog obrazovanja. U njegovoj filozofiji pomiruju se klasično određenje ljepote i ljubavi s kršćanskim idealom religioznog i moralnog savršenstva. Njegovo djelo *Governo della famiglia* (1589) predstavlja prvo teorijsko pedagoško djelo u Hrvata u kojem se obitelj promišlja kao osnova društva. U njegovom političkom spisu *Dello Stato delle Repubbliche* (1591) ogleda se njegovo pragmatično usmjerenje i briga za Dubrovačku Republiku, kao i nastojanje oko ostvarenja humanog društva.

Filozof Matija Frkić (1583–1669) [autorica prikaza je Mihaela Girardi Karšulin] predstavnik je postrenesansnog razdoblja, te je njegovo djelo promatrano u svjetlu odnosa prema minuloj epohi renesanse. To se prije svega odnosi na njegov kritički stav prema renesansnom sinkretizmu, ali jednako tako i na njegovo nastojanje oko postrenesansnog aristotelizma koje se ogleda u njegovim djelima *Vestigations Peripateticae* (1646) i *Defensio Vestigationum Peripateticarum* (1646). Frkić propituje odnos vjere i razuma, religije i filozofije, objavljene i spoznate istine, pri čemu se zalaže za učenje o dvije istine, objavljenoj i spoznatoj. Značajno je njegovo nastojanje da Aristotela promatra u kontekstu novih znanstvenih otkrića te da se Aristotelov nauku uskladi sa znanošću.

Posljednji obrađeni filozof je Ruder Josip Bošković (1711–1787) [autor prikaza je Stipe Kutleša]. Naglasak je stavljen na aktualnost Boškovićevih ideja danas. Cjelokupan Boškovićev rad dovodi se u vezu s modernim fizikalnim teorijama, od Bohrovog modela atoma, teorije relativnosti, do determinističke teorije kaosa. Posebice se ističe Boškovićeva teorija sila obrađena u djelu *De viribus vivis* (1745). Bošković je jedan od prvih koji pokušava sve poznate sile ujediniti u jednu silu *lex unica virium*, što je ostalo do danas neostvarena težnja fizike. Za razliku od Newtona, on sve pojave objašnjava jednim jedinim zakonom sila te uvodi odbojnu silu za mala rastojanja među česticama. Boškovićeva prirodna filozofija sadržana je u djelu *Theoria philosophiae naturalis* (1758).

Pri pokušaju prikazivanja šest stoljeća filozofske misli nužno se nailazi na teškoću odabira autora koji će najbolje odražavati sve bogatstvo toga cijelog razdoblja. No, unatoč tome, u ovu su knjigu uvršteni doista najrelevantniji predstavnici filozofske misli.

Na kraju mogu reći kako ova knjiga predstavlja hvalevrijedan projekt jedne mlade ekipe urednika "Biblioteke Sco-

pus” koja nam je do sada već dala nekoliko značajnih prijevoda tekstova kako hrvatskih, tako i svjetskih filozofa. Nadam se da ćemo uskoro imati pred sobom i drugi dio ovoga projekta, dakle

knjigu koja bi obuhvaćala period od 18. stoljeća do danas.

Ivana Skuhala Karasman
Melengradska 6, HR-10000 Zagreb
ivana_skuhala@yahoo.com

Rogierus Josephus Boscovich, *De continuitatis lege / Über das Gesetz der Kontinuität*, Lateinisch und deutsch, Übersetzt und herausgegeben von Josip Talanga, Beiträge zur Slavischen Philologie, Herausgegeben von Wilfried Potthoff, Band 7, Universitätsverlag Carl Winter, Heidelberg 2002, 379 str., 26. sl.

Nakon što je 1996. godine priredio latinsko-hrvatsko izdanje Boškovićeve djela *De continuitatis lege (O zakonu neprekinutosti)* Josip Talanga je priredio i latinsko-njemačko izdanje toga Boškovićeve djela koje je sam preveo na njemački, poprativši ga komentarima, bilješkama i kazalima. Latinsko-njemačko izdanje prilagođeno je njemačkom čitatelju i to u onom dijelu koji se odnosi na popratni tekst (priloge).

Svrha ovog latinsko-njemačkog izdanja je u tome da se ovo Boškovićevo djelo učini dostupnim čitateljstvu njemačkog govornog područja. S tim u svezi Talanga u uvodu ukratko donosi Boškovićevo životopis i navodi njegova najvažnija djela, ali i neka djela o Boškoviću od 18. stoljeća do danas koja mogu biti zanimljiva njemačkom čitatelju. U komentaru Talanga opširno komentira Boškovićevo tekst uz veliki broj historijskih napomena važnih za razumijevanje teksta i objašnjava pojmove koji su bili važni u raspravama osamnaestog stoljeća a koje je Bošković upotrebljavao u svom djelu. Kazalo imena, a posebno stvarno kazalo (s oko osamsto latinskih pojmova iz Boškovićeve rasprave i njemačkih prevedenica) vrlo su važna pomagala za snalaženje u tekstu. Ova je Boškovićeve

rasprava važna jer u razmatranju problema neprekinutosti prethodi njegovom glavnom djelu *Teorija prirodne filozofije*.

Boškovićeve teorija prirodne filozofije nastala je iz dosljedne razumske analize zakona/načela neprekinutosti (*lex continuitatis*) kao jednog od ishodišta i polazišta te teorije. Zakon/načelo neprekinutosti nije novina koju je Bošković uveo u prirodnu filozofiju. O njemu su raspravljali Aristotel, Leibniz i mnogi filozofi i znanstvenici 17. i 18. stoljeća. U Boškovićevo doba to je načelo došlo u krizu i o tom se problemu naveliko raspravljalo. Jedan od znanstvenih problema toga doba bio je problem sraza tijela ili prijenos gibanja djelovanjem impulsa. Iako se o tome raspravljalo od Descartesova doba, on je u 18. stoljeću postao toliko važan da je načelo neprekinutosti dovedeno u pitanje. Taj je problem postao test za propitivanje samog načela neprekinutosti. Prihvati li se objašnjenje prenošenja gibanja putem sraza ili impulsom, onda je nužno odbaciti načelo neprekinutosti jer kod sraza dolazi do skokovite promjene brzine tijela koja se sudaraju, a to znači da bi se načelo neprekinutosti narušavalo. Drugačije objašnjenje prenošenja gibanja